

традиционные и новые возможности в помощь читающему, расширить его возможности и сохранить те преимущества, которые есть у читающего человека, т. е. у человека читающего как в традиционной, так и в цифровой среде.

Важнейшей проблемой и задачей представляется также подготовка специалистов, которые смогут научить не только использованию цифровых ресурсов и технологий, но и новой медийной письменности; раскрыть эволюцию и возможности традиционного, возможности и риски цифрового чтения. Это острейшая и наиболее болевая проблема, т. к. профессиональная подготовка библиотечных специалистов в нашей стране, в сущности, практически разрушена. И потребуются много сил для ее возрождения в обновленном, современном виде.

*Пісарэнка Алена Міхайлаўна
Шунейка Вольга Валянцінаўна*

Лінгвістычны аспект бібліятэчнай адукацыі

Разглядаюцца праблемы культуры маўлення спецыяліста-бібліятэкара ва ўмовах сучаснага грамадства. Аналізуюцца нарматыўны, камунікатыўны і эстэтычны аспекты мовы як захавальніцы духоўнай спадчыны, як транслятара разнастайнай інфармацыі, як крыніцы наладжвання адносінаў, узаемаразумення.

Ключавыя словы: культура маўлення; лінгвістычная кампетэнцыя; прафесійнае маўленне бібліятэкара.

*Alena M. Pisarenka
Volga V. Shuneika*

Linguistic Aspect of Library Education

The problems of speech culture of a specialist librarian in modern society are considered. The normative, communicative and aesthetic aspects of language as a guardian of spiritual heritage, as a translator of various information, as a source of establishing relations and mutual understanding are analyzed.

Keywords: culture of speech; linguistic competence; professional speech of librarian.

Мова і маўленне ў жыцці грамадства выконваюць некалькі найважнейшых функцый, гэта – нарматыўная, камунікатыўная, экспрэсіўная. З дапамогай мовы/маўлення чалавек выказвае думкі, перадае эмоцыі і пачуцці. Адна з важных функцый мовы – стварэнне і захаванне духоўнай і матэрыяльнай спадчыны, і сама мова з'яўляецца ў такім выпадку часткай нацыянальнай культуры. У сваю чаргу маўленне – гэта візітная картка чалавека, а таксама рэкамендацыя яму ў прафесійнай дзейнасці, спосаб/сродак самавыяўлення, самаўдасканалення. Менавіта ў працоўнай дзейнасці маўленне дапамагае перадаваць прафесійную інфармацыю, даваць загады і ацэнку ўласнай працы і калег, матываваць да лепшых вынікаў працы і інш.

Чым бы ні займаўся чалавек, менавіта маўленне павінна быць накіравана на самаўдасканаленне, на ўзаемаразуменне. Каб не атрымалася дэградацыі грамадства, трэба выкарыстоўваць мову не толькі для развіцця навукі, тэхнікі, мастацтва, але і захоўваць у штодзённым жыцці «правілы добрага тону» – культуру маўлення.

У апошні час мова як сродак зносінаў падвяргаецца моўнай агрэсіі: яе не толькі эстэтычная вартасць аб'яцэнняецца носбітамі мовы, але таксама ігнаруюцца камунікатыўныя здольнасці, зніжаюцца камунікатыўныя якасці. Асабліва яскрава

прасочваецца маўленчая недасканаласць пры рэалізацыі такіх якасцей, як чысціня і дарэчнасць. Прастамоўі, словы-паразіты, табуяваная лексіка, жарганізмы «звязваюць» словы і маўленчыя рэплікі, загрувашчваюць радок, адцягваюць увагу ад інфармацыі, вынішчаюць эстэтычны аспект узаемаадносін у цэлым.

У сваю чаргу, прафесійнае маўленне ўяўляе сабой маўленчае ўзаемадзеянне спецыялістаў розных сфер дзейнасці як паміж сабой, так і з кліентамі (слухачамі, навучэнцамі, супрацоўнікамі і інш.). У гэтым выпадку спецыяліст пэўнай сферы павінен не толькі валодаць тэрміналогіяй, у тым ліку новай, але і ведаць асаблівасці стылю прафесійнага маўлення, якія складаюць лінгвістычную кампетэнцыю ў прафесійных зносінах. Што да маўлення спецыяліста сферы бібліятэчнай адукацыі, яно павінна грунтавацца на свабодным валоданні як мінімум дзвюма мовамі (беларускай і рускай), паколькі інфармацыйная плынь у краіне мае двухмоўны змест/характар. Бібліятэкар-прафесіянал павінен валодаць навыкамі правільнага вуснага і пісьмовага маўлення: ён павінен умець рэкламаваць кнігу, зацікаўліваць творчасцю аўтара (памятаючы, што ён фарміруе густ асобы, кругагляд чытача, а значыць, усяго грамадства); павінен умець весці дыскусіі і аргументаваць думкі, кіраваць уласнымі эмоцыямі, каб у чытача ўзнікла жаданне яшчэ раз наведаць бібліятэку; часам павінен мець шырокі кругагляд у іншай прафесіі (у залежнасці ад тыпу бібліятэкі, ад мерапрыемства); павінен валодаць уменнямі і навыкамі публічнага выступлення, арганізоўваць і праводзіць вечары, масавыя мерапрыемствы; ведаць і выконваць правілы і інш. Менавіта і з гэтай прычыны бібліятэкар павінен валодаць навыкамі псіхалага, філолага, навукоўцы, педагога, менеджара.

Для рэалізацыі гэтых і інш. прафесійных якасцяў бібліятэкар павінен валодаць, акрамя ўсяго, камунікатыўнымі якасцямі маўлення, або рыторыкай.

Кафедрай беларускай і замежнай філалогіі падрыхтаваны і выдадзены дапаможнік «Беларуская мова: спецыяльная лексіка» (Мінск: БДУКМ, 2016), адзіны ў сферы культуры, змест і форма якога адпавядаюць запатрабаванням і мэтам часу, асяроддзя. Дадзены падручнік запаўняе пэўную лакуну ў прафесійнай бібліятэчнай адукацыі, скіроўвае на выпрацоўку ў бібліятэчнай дзейнасці пэўных форм, спосабаў і правілаў ўзаемадзеяння і камунікацыі, якія адпавядаюць патрабаванням прафесійнай этыкі, канкрэтнай сітуацыі; на рэгуляванне сваіх маўленчых паводзін у адпаведнасці з прафесійна-камунікатыўнай функцыяй этычнай культуры.

Усе практыкаванні, прапанаваныя студэнтам для выканання, накіраваны на фарміраванне моўнай і маўленчай кампетэнцыі спецыяліста сферы культуры, у тым ліку бібліятэкараў. Так, напрыклад, большасць з іх фарміруе такія камунікатыўныя якасці, як правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, дарэчнасць маўлення. Знаёмячыся ці паўтараючы моўныя нормы, студэнт адначасова пашырае свой кругагляд, фарміруе станоўчыя рысы, якасці:

– паўтарае беларускія вітанні і зычэнні. *Прачытайце беларускія вітанні і зычэнні. Звярніце ўвагу на вымаўленне зацвярдзелых зычных. Назавіце сітуацыі, у якіх вы можаце іх выкарыстаць, ахарактарызуйце ўзрост адрасатаў.*

Добры дзень вам! Добры дзень! Дабрыдзень добрым людзям! Дзень добры! Добрага дня (ранку)! З панядзелкам вас (з аўторкам вас і г. д.)! Здаровенькі! Маё вам шанаванне! Прывітанне! Вечар добры! Добры вечар вам, ці рады нам?

Будзьце жывы, здаровы! Жыві ты з Богам! Будзьце жывенькі, здаровенькі! Бывайце здаровы! Да пабачэння! Дабранач! Добрай ночы, заставайцеся здаровы! Здаровы бывайце, нас не забывайце! Пакуль! Усяго добрага! Усяго найлепшага!;

– праз прыказкі спасцігае шматвяковую мудрасць чалавечага вопыту, ведаў. *Прачытайце прыказкі і прымаўкі. Выпішыце словы з санорнымі зычнымі.*

Адзін і пры месяцы робіць, а другі і пры сонцы спіць. Якая птушка, такі і галасок. Высока падняў, але знізу не падпёр. Век звекаваць – усяго пазнаць. Ласка – не каляска, сеўшы – не паедзеш. Лепш позна, чым ніколі. Масла з вадою не змяшаеш. На лета, але не на гэта. Радзей купляй, лепш беражы. Рыкае, але прывыкае. У грошай вачэй няма. Няхай той есці не хоча, хто чужога добра хоча.;

– яшчэ раз узгадвае знакамітых асоб Беларусі (Е. Полацкая, Р. Шырма), а значыць, гісторыю краіны.

Ефрасіння Полацкая – наша святая, якую здаўна шануюць як нябесную заступніцу беларускай зямлі. Вечную памяць і любоў народа яна заслужыла сваім ахвярным жыццём, прысвечаным асвеце нашых продкаў.

Яна прыйшла на свет на пачатку XII стагоддзя ў Полацку, у сям’і князя Святаслава-Георгія і даводзілася ўнучкай найславуцейшаму з полацкіх валадароў – Усяславу Чарадзею. Дзяўчынку назвалі старажытным полацкім імем Прадслава. Слава пра розум і прыгажосць полацкай князеўны разнеслася далёка па славянскіх землях (*У. Арлоў*).

– умацоўваецца ў паважлівых адносінах да бацькоў. *Выпішыце прыклады, у якіх цвёрды зычны перад мяккім вымаўляецца мякка.*

КАЛЫХАНКА МАМЕ

Быць разам выпадае нам так мала... // Забудзь трывогу вечную сваю, // Прыляж, мая натомленая мама, // Як некалі ты мне, табе спяю. // Задрэмлюць веі над вачыма карымі – // Не дам упасці парушыныцы я. // Сустрэнься ў сне з сабой, мая ласкавая, // З вясной сваёю, любая мая. // Хоць кропля з абяцанага нам маем // Збываецца праз мулкія гады. // Прыляж, мая даверлівая мама, // Спяю табе, як мне спявала ты. // Любоў нябёсы над табой трымае, // Любоўю зораць дні ў тваім акне. // Прыляж, мая ўсмішлівая мама, // Спяю табе, як ты спявала мне. *Н. Мацяш*

– любоўю да кніг; пашырае круггляд у сферы мастацтва. *Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую. Параўнайце асаблівасці вымаўлення гукаў і іх спалучэнняў у дзвюх мовах, напрыклад, д’ – д, т’ – т, р’ – р, у, – ў, о/э – а, е – я, мяккі гук – падоўжаны і інш.*

КНИГИ – ВЕРНЫЕ ДРУЗЬЯ

Человек, любящий и умеющий читать, – счастливый человек. Он окружён множеством умных, добрых и верных друзей. Друзья эти – книги.

Книги встречают нас в самом раннем детстве и сопровождают всю жизнь. Они заставляют нас непрерывно совершенствоваться, чтобы мы могли стать настоящими людьми.

Огромный мир – заманчивый и разнообразный – врывается к нам в комнату со страниц любимых книг.

Читайте, читайте и читайте! Читайте не торопясь, чтобы не терять ни одной капли драгоценного содержания книги. Человек, «глотающий» книги, похож на путешественника, знакомящегося со страной из окна вагона. Заставляйте себя читать медленно, запоминая, обдумывая, представляя самого себя в гуще тех событий и той обстановки, какими наполнена книга, делая себя как бы их непосредственным свидетелем и даже участником. Только тогда перед вами до конца откроется созданный писателем большой и прекрасный мир.

Читайте, но умейте сдерживать себя, если чтение отрывает вас от учения, от работы... Сначала учение – потом чтение. Это – закон. Ведь человек, чтобы приобщиться к великолепному миру книг, должен сначала одолеть грамоту, должен научиться читать (*по К. Паустовскому*).

Як вядома, практыкаванні перакладнога характару дапамагаюць фарміраванню навыкаў самастойнага і свабоднага карыстання двухмоўнай інфармацыяй.

Змест усіх практыкаванняў накіраваны на фарміраванне паважлівых адносінаў да культуры і мастацтва. Зацікаўліваем словам і стараемся адпавядаць таксама статусу «Вядучая навучальная ўстанова ў сферы культуры». Важным момантам з’яўляецца

ўключэнне раздзелаў па «Стылістыцы і культуры маўлення», паколькі правілы пабудовы і афармлення тэкстаў тых ці іншых стыляў, жанраў у беларускай і рускай мовах аднолькавыя. Для спецыяліста сферы культуры важна ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму пераключацца ў маўленні з адной мовы на іншую ці хаця б гаворку субяседніка, які карыстаецца адной мовай.

Такім чынам, маўленне і маўленчыя паводзіны бібліятэкара ўплываюць на самавыражэнне асобы, на падтрыманне добразычлівай эмацыянальна-псіхалагічнай атмасферы з кліентамі і калегамі, на іх стыль работы. Для поспеху ў прафесійнай дзейнасці сучаснаму спецыялісту неабходна авалодаць і ўдасканальваць культуру маўлення праз фарміраванне лінгвістычнай кампетэнцыі.

Найважнейшай якасцю бібліятэкара з'яўляецца прафесійны такт (тактоўнасць), які праяўляецца праз уважлівае стаўленне да наведвальнікаў, нават да тэмы, у якой зацікаўлены карыстальнік. Маўленчы такт праяўляецца праз асаблівыя ветлівыя звароты, спакойную інтанацыю, ціхі тон, асабліва калі працоўнае месца знаходзіцца ў чытальнай зале. Экстралінгвістычныя сродкі перадачы інфармацыі – жэсты, міміка – пры рэалізацыі тактоўных зносінаў заўсёды стрыманыя.

Бібліятэкар – асоба публічная; ён павінен мець здольнасці як аратара, так і псіхолага. Пры арганізацыі масавых мерапрыемстваў дэманструецца яго ўменне не толькі лагічна пабудаваць вечарыну/сустрэчу, але і зацікавіць ёй (эстэтычна паўплываць на аўдыторыю). Пры падборы літаратуры па тэме ён павінен быць майстрам дыялагічнага маўлення: гутарка з карыстальнікам, з аднаго боку, павінна быць змястоўнай, інфарматыўнай, а з другога боку, дынамічнай/незацягнутай і экспрэсіўнай. У маўленні не павінна быць павучальнасці, штампаў; увесь дыялог павінен мець характар узаемадзеяння, сатворчасці. Безумоўна, што сама асоба бібліятэкара, яе разумовы і культурны патэнцыял, яе начытанасць раскрываюцца асабліва ярка пры свабодным валоданні мовай.

Прокопенко Лилия Сергеевна

Система библиотечного образования и повышения квалификации библиотечных кадров в современной Украине

Определены актуальные тенденции развития библиотечного образования и повышения квалификации библиотечных кадров в Украине на современном этапе. Охарактеризованы основные составляющие современной системы библиотечного образования разных уровней. Представлена информация о ведущих учебных заведениях Украины, которые осуществляют образовательную деятельность в области библиотечного дела.

Ключевые слова: библиотечные кадры; библиотечное образование; повышение квалификации библиотекарей; библиотечное образование в Украине.

Liliia S. Prokopenko

The System of Library Education and Training of Librarians in Ukraine at Present

The current trends in the development of library education and training of librarians in Ukraine are defined. The main components of the present library education system of different levels are characterized. The information on the leading educational institutions of Ukraine carrying out educational activities in the field of librarianship is presented.